

چند نمونه کتاب‌شناسی درباره امام سجاد علیه السلام

نهیة و تنظیم: معاونت پژوهش مدرسه علمیه شهید مطهری «ره»

۱- زندگانی علی بن الحسین علیهما السلام، سید جعفر شهیدی، چاپ دهم، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۰ش، ۲۳۰ ص، وزیری، فارسی .

کمتر کسی است که گذری در تاریخ اسلام داشته است و سری به آثار ارزشمند سید جعفر شهیدی نزده باشد و باز کمتر پژوهشگری را در مقام تحقیق، تحلیل و نقد تاریخ نگاران پیشوایان معصوم علیهم السلام می توان یافت که خود را بی نیاز از آثار این پژوهشگر پرتلاش بداند .

ایشان که سال ها در شبها و گره های نسبتا کور فرازهای زندگی معصومین علیهم السلام غور کرده تا بلکه پاسخی در خور بیابد و گرهی از راه صحیح خود بگشاید، آثار و تلاش خود از جمله کتاب حاضر را بر پایه ها و اصولی چند استوار ساخته است که از زبان خود در مقدمه همین کتاب آنها را می خوانیم:

- کوششی فراوان به کار رفت که بر منطق و مدرک تکیه کنم نه بر عاطفه و احساس .

- در این کتاب ها آنچه نوشته ام، چیزی است که تاریخ نویسان و جامعه شناسان اسلامی و حتی غیر مسلمان، آن را پذیرفته اند .

- چیزی ننوشته ام که درک واقعیت آن برای مردم روزگار ما آسان نباشد، و از سوی دیگر نتیجه عملی بر آن مترتب نگردد .

- از میان همه نوشته ها آن را گزیده ام که تاریخ درست یا نزدیک به درست را ضبط کرده است .

همچنین فهرست توصیفی مطالب که به راحتی می توان به محتوای هر بخشی و نظریات نویسنده پیرامون موضوع پی برد و نیز فهرست واژگان، نثر شیوا، ترجمه روان و به دور از ابهام از آیات شریفه قرآن و احادیث معصومین علیهم السلام و اشعار شاعران، از امتیازات ارزشمند آثار وی است .

نویسنده طبق مشی و سنت خود در هر قطعه ای از زندگی امام سجاد علیه السلام سعی کرده تا پس از نقل روایتها و اقوال مختلف با تحلیل و استدلال بر اسناد تاریخی به قضاوت بنشیند و آنچه را صحیح و یا نزدیک به صحیح و یا به کلی اشتباه است، نمایان کند آن هم با حساسیتی فراوان که گویا خود را هم در برابر آنچه

گذشته است، مسؤول و امانتدار می داند و هم در برابر آنچه که از کژی ها و نادرستی ها نباید در دامن تاریخ و تاریخ نگاری به وقوع بپیوندد . به همین لحاظ، با سبکی نو و جالب توجه، مطلع هر قطعه را با آنچه خود پس از تجزیه و تحلیل به درستی یافته است، با آیه ای از آیات قرآن کریم آغاز کرده است و به خوبی می توان روح آنچه را در آن حادثه یا موضوع تاریخی یافته است، از آیه ای که در ابتدای آن مطلب نگاشته است، دریافت.

و اما بخشی از آنچه را وی مورد بررسی قرار داده، از این قرار است:

القاب امام سجاد، مادر و تولد امام، اوضاع مناطق اسلامی و گروههای مسلمان در دوره نوجوانی امام، همراهی امام با کاروان کربلا و نقش آن حضرت در نهضت عظیم کربلا، حوادث پس از نهضت کربلا از جمله واقعه حره، قیام مختار، انحطاط جامعه اسلامی و مواضع امام، فضائل و مکارم اخلاقی امام (تربیتی، عبادی، اقتصادی، . .)، سخنان و احادیث کوتاه امام، رساله حقوق امام و معرفی ترجمه ها و شرح های آن، درباره صحیفه سجادیه و قرآن به خط امام، رحلت امام و معرفی فرزندان آن حضرت .

گفتنی است نویسنده قبل از این اثر، کتابی در ۱۸۳ صفحه، تحت عنوان «چراغ روشن در دنیای تاریک» توسط چاپخانه محمدعلی علمی منتشر ساخته است .

۲- امام سجاد علیه السلام، جمال نیایشگران، احمد ترابی، (تحقیق از گروه تاریخ اسلام بنیاد پژوهشهای اسلامی)، مشهد، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۷۳ش، ۳۲۴ ص، وزیری، فارسی .

از جمله مراکزی که سالها در شناساندن شخصیت معصومین علیهم السلام به جامعه اسلامی پیشتاز بوده است، گروه تاریخ اسلام بنیاد پژوهشهای اسلامی وابسته به آستان قدس رضوی است . این بنیاد با بهره مندی از محققان، شیوه پژوهش گروهی پیرامون زندگی معصومین علیهم السلام را آغاز کرد و تاکنون زندگی اکثر این بزرگواران را به رشته تحقیق و تدوین درآورده است .

از امتیازات این آثار، از جمله کتاب حاضر، می توان به جامعیت پژوهش از نظر مآخذشناسی و گستره موضوعات وابسته به زندگی هر معصوم اشاره کرد . و این دو وقتی با روش مناسب تحقیقاتی دنبال شود، راه گشای دیگر محققان و خوانندگان خواهد بود . در عین حال، استخراج مجموعه ای از فهرست ها (موضوعات، اشخاص، کتاب ها، جاها و . . .) و ضمیمه کردن آنها به انتهای کتاب به خصوص برای چنین آثاری، ضرورتی انکارناپذیر است تا بهره گیری از مطالب کتاب را چند برابر کند .

باید اذعان کرد نویسنده و همکاران وی به خوبی از عهده طرح اقوال مختلف پیرامون هر موضوع بر آمده اند و با نثری روان و ترتیب مناسب، تمام یا اکثر اقوال و انظار درباره هر موضوع را از لابلاهای اسناد و منابع تاریخی نمایان و در مقام «نقد» اقوالی را که به طور فاحش به خطا رفته اند، با تکیه بر شواهد، آشکار ساخته اند .

این کتاب در پنج فصل سامان یافته است که عناوین اصلی و برخی مطالب مهم هر فصل از قرار زیر است:

فصل ۱: اجمالی از ولادت تا شهادت؛ در این فصل از تولد تا شهادت امام به طور اجمال بررسی کرده است و به خصوص از فرقه کیسانیه، شخصیت محمد حنفیه، مختار ثقفی و قیام توابین سخن به میان آمده است .

فصل ۲: شخصیت معنوی و اجتماعی امام سجاد علیه السلام؛ ویژگی های اخلاقی، اجتماعی و عبادی امام و نیز شخصیت ادبی فرزندق شاعر، از مباحث عمده این فصل است .

فصل ۳: زندگی سیاسی امام سجاد علیه السلام; حماسه کربلا به ویژه مسئولیت پیام رسانی آن، مواضع امام درباره حاکمان مستبد اموی و واقعه حره، در این فصل مورد تحلیل قرار گرفته است .

فصل ۴: شخصیت علمی امام سجاد علیه السلام; ابعاد علمی امام سجاد علیه السلام، نام بردن از ۱۷۲ تن از اصحاب و شاگردان امام و بررسی اجمالی زندگی ممتازترین آنها و بر شمردن مسئولیت های عالمان از نگاه امام علیه السلام قطعات برجسته این فصل است .

فصل ۵: جلوه هایی از درس های امام سجاد علیه السلام; در این فصل به بررسی و معرفی رساله حقوق منسوب به امام، صحیفه سجادیه و گستره معارف آن پرداخته است .

۳- در مکتب پیشوای ساجدان امام علی بن الحسین علیهما السلام، علی قائمی، چاپ اول، تهران،

امیری، ۱۳۷۶ش، ۴۳۲ ص، وزیری، فارسی .

نویسنده محترم در مدخل کتاب، تحت عنوان «در ضرورت این اقدام»؛ مهم ترین اهداف خود در نگارش کتاب حاضر را چنین می نگارد:

- ۱ . تداوم و تکمیل کار معرفی حیات معصومان علیهم السلام و ارائه آن به صورت مکتب .
 - ۲ . زدودن این اندیشه از اذهان عامه که او را فردی علیل المزاج و گوشه نشین معرفی کرده و حتی امام بیمارش خوانده اند! در حالی که او قهرمانی توانا و شجاعی کم نظیر بود و بیماری او در روز عاشورا سبب چنین قضاوتی شده است که آن نیز از دید ما مصلحتی از سوی پروردگار بود .
 - ۳ . آگاهی از عظمت کار و انجام رسالتش که در چنان برهه ای از زمان توانسته است کاخ قدرت یزید را بلرزاند و به همین جهت، او را دائما در محاصره داشته اند .
 - ۴ . زدودن اندیشه ستم پذیری که متأسفانه در برخی اسناد و تاریخ ها به آن برمی خوریم!
 - ۵ . ارائه تحلیلی از خط انزوا و عزلت امام که در آن، خطوط و مفاهیم سیاسی عظیمی نهفته است .
 - ۶ . نجات تشیع از اندیشه های مسخ شده و افکار آلوده جاهلان و نا آگاهان که در قالب مقدس مآبی ها و عابد نمائی ها در جامعه بروز و ظهور می کند .
- گرچه نویسنده تلاش کرده است با نگارش گزارش گونه حوادث و قلم پردازی بیش از معمول، اثری را خلق کند که بیشتر عموم را به کار آید تا خواص و محققان را، اما تتبع نسبتا خوب وی در منابع و مدارک تاریخی، کتاب را برای خواص نیز مفید ساخته است .
- نویسنده با روش مخصوص خود (و نه معمول) در هفده بخش و شصت و پنج فصل برای رسیدن به هدف آورده است .